

ΚΕΡΑΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
τ. 45, Ιούλιος - Σεπτέμβριος 1987

ΦΡΟΣΩ ΕΥΘΥΜΙΑΔΗ
ΚΕΡΑΜΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Γεωργίου Νικολακόπουλου

Στο τέρμα Πατησίων, Γρυπάρη 10, στο ωραίο της σπίτι, έργο του Δ. Πικιώνη που έχει σεβαστεί ο χρόνος, είχα την ευτυχία προημερών να με δεχτεί η Φρόσω Ευθυμιάδη. Εκεί είναι και το εργαστήριό της. Είχα από καιρό βάλει στο μυαλό μου αυτή την επίσκεψη. Πάντα όμως κάτι μου τύχαινε για να με εμποδίσει. Ήθελα να δω συγκεντρωμένο το έργο της και ειδικότερα τα κεραμικά που τόσο με ενδιαφέρουν. Και βέβαια να κουβεντιάσω μαζί της. Για τη διαδρομή της στην τέχνη και τις μελλοντικές της σκέψεις.

Ήταν εννέα χρόνων κοριτσάκι όταν το 1923 - κατατρεγμένοι έφυγαν μαζί με την οικογένειά της από την Κωνσταντινούπολη, για να εγκατασταθούν στην Αθήνα. Την έγραψαν στη Σχολή Καλογραίων και συγχρόνως επειδή είχε κλίση στη μουσική άρχισε να παίρνει μαθήματα πιάνου. Αυτό όμως που της

είχε γίνει ένα πραγματικό βίωμα ήταν το καλλιτεχνικό σχέδιο. Όμως, πριν τελειώσει τα εγκύκλια μαθήματά της, σταμάτησε να φοιτά στις Καλογραφίες όπως σταμάτησε και το πιάνο αν και είχε σημαντικά σε αυτό προοδεύσει. Μια επίσκεψη στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών υπήρξε μοιραίο για τις σπουδές της και το μέλλον της. Για πρώτη φορά εκεί είδε Ταναγραία, τα πήλινα ταφικά αρχαία ελληνικά ειδώλια της Τανάγρας και τόσο εντυπωσιάστηκε από την ομορφιά τους ώστε όταν γύρισε σπίτι είπε στον πατέρα της ότι θέλει να μάθει να φτιάχνει Ταναγραίες και ότι κάθε άλλη σπουδή δεν την ενδιαφέρει.

Ήταν τότε 14 χρόνων. Στα δέκα οκτώ της το 1932 πήγε στη Βιέννη και γράφτηκε στην Ακαδημία εφηρμοσμένων τεχνών και ειδικά στη Σχολή Κεραμικής όπου σπούδασε γλυπτική σε άργιλο, με καθηγητή τον Robert

Obsieger. Πήρε δίπλωμα το 1936 και επέστρεψε στην Ελλάδα. Το 1938 για πρώτη φορά εξέθεσε έργα της στην Πανελλήνια Έκθεση Καλών Τεχνών και έκανε πάταγο. Βέβαια η παρουσίαση έλαβε χώρα αφού είχε γίνει γνωστό το έργο του Μάξιμου Έλστερν, του Μιχάλη Μαρτζουβάνη και του Πάνου Βαλσαμάκη αυτής της τριάδας των αγγειοπλαστών του «Κεραμικού». Η δημιουργία όμως της Φρόσως Ευθυμιάδη ήταν κάτι το καινούργιο για τη χώρα μας, για να μην πω κάτι το πολύ παλιό. Διέφεραν βασικά τα δύο έργα μεταξύ τους. Η πρώτη ομάδα αφορούσε πιάτα και γενικώς αγγεία λευκής ύλης με ζωγραφικό διάκοσμο και διαφανή υάλωση, ενώ τα δεύτερα ήταν τερρακόττες ολόγλυφες χωρίς υάλωση. Υπάρχουν – εξαιρέσεις που βεβαιώνουν τον κανόνα – μερικές στάμνες, μερικά κανάτια και ένα ή δύο βάζα που άλλα έχουν γραμμικό έγχρωμο διάκοσμο και άλλα εγχάρακτο. Όλα όμως χωρίς υάλωση με μια εξαίρεση. Ένα κατσικάκι.

Για το έργο της ομάδας των τριών αγγειοπλαστών και την επίδρασή τους πάνω στη νεότερη ελληνική αγγειοπλαστική έχω δημοσιεύσει ανακοινώσεις στις οποίες παραπέμπω τον ενδιαφερόμενο. Επομένως μου μένει η Φρόσω Ευθυμιάδη, ανέγγιχτο για μένα θέμα, και είναι μεγάλη μου χαρά που θα ασχοληθώ μαζί του.

Οι μνήμες των προγονικών κεραμοπλαστικών μας έργων και τα κατάλοιπα της σοφίας των μαστόρων τους που έζησαν και δούλεψαν στην αρχαία Ελλάδα εύκολα δια-

εικ. 2 Λουμένη κόρη, τερρακόττα, ύψους 0,21 μ.

πιστώνονται στο έργο της Φρόσως Ευθυμιάδη. Κυρίως το ξεκάθαρο εκείνο αίσθημα που αφήνει πάνω σε κάθε δημιουργημά της τη σφραγίδα του πηγαίου, της απλότητας του ρωμαλέου, του αληθινού.

Για πρώτη ύλη χρησιμοποίησε την παραδοσιακή κόκκινη άργιλο που με την τέλεια τεχνική της και τη θερμή ευαισθησία της μεταμορφώνει με ακρίβεια και λιτότητα σε ένα πλαστικό αριστούργημα.

Γυμνές ή στημένες κόρες σε διάφορες στάσεις (εικ. 1, 2, 3) είναι οι θαυμάσιες σύγχρονες Ταναγραίες της Φρόσως Ευθυμιάδη γεμάτες ομορφιά και ευγένεια. Είναι η ανάπλαση σε σύγχρονο πνεύμα του αρχαίου πλαστικού κάλλους.

εικ. 1 Γυμνό κόρης, τερρακόττα ύψους 0,18 μ.

εικ. 3 Κόρη καθισμένη ύψους 0,19 μ.

Τα περίφημα «ζωάκια» της, γαϊδουράκια, μοσχαρακία, αλογάκια, κατσικάκια, ζαρκάδια, άλλα καθιστά και άλλα όρθια έχουν κατασκευαστεί με μια τρυφερότητα που εντυπωσιάζει και συγκινεί (εικ. 4, 5, 6). Αλλά συγχρόνως και παραστάσεις τους σε μεγάλο μέγεθος κατάλληλες για να τοποθετηθούν σε πλατείες ή κήπους είναι με πάλλουσα ζωντάνια που ξεπηδάει κάτω από το στυλιζάρισμά τους.

εικ. 5 Ζεύγος ζαρκαδιών ύψος 0,36 μ.

εικ. 4 Μοσχαρακί, τερρακότα ύψος 0,11 μ.

εικ. 6. Μοσχαρακί τερρακότα ύψος 0,88 μ.

εικ. 7. Προτομή Ν. Καζαντζάκη τερρακόττα ύψος 0,31 μ.

Άξιο πολύ μεγάλης προσοχής είναι το φυσικό μέγεθος κεφάλι του Ν. Καζαντζάκη που δεν είναι μόνο όμοιο με του μεγάλου λογοτέχνη αλλά δίνει συγχρόνως το μέγεθος της υψηλής του διανόησης. (εικ. 7).

Ένα θαυμάσιο κεφάλι του καθηγητή του Μετσόβιου Πολυτεχνείου Δ. Πικιώνη τραβάει την προσοχή μας. Είναι όμοιο με τον εικονιζόμενο και γεμάτο σκέψη. Πόσο αξιοθαύμαστη είναι η ικανότητα της καλλιτέχνιδας να διεισδύσει στην ψυχή του μοντέλου της για να την εκφράσει, (εικ. 8).

Αλλά και το κεφάλι Γιαπωνεζούλας είναι γεμάτο δροσερότητα και παιδική χάρη που φανερώνουν τις τεράστιες ικανότητες της μεγάλης αυτής καλλιτέχνιδας, (εικ. 9).

Είναι ένας ακούραστος ταξιδιώτης-μελετητής της κεραμικής του πολύ μεγάλου αριθμού των λαών τη χώρα των οποίων επισκέφθηκε, Κίνα, Μεξικό, Γουατεμάλα, Ιαπωνία, Ινδία, Αίγυπτος, Βραζιλία, Περού, Ην. Πολιτείες, Καναδάς... Παρ' όλα ταύτα πρέπει να παραδεχτούμε ότι παρ' όλο που η τέχνη στην εποχή μας δεν έχει σύνορα η μεγάλη αυτή καλλιτέχνης έχει μείνει πιστή στην καλλιτεχνική παράδοση της χώρας της.

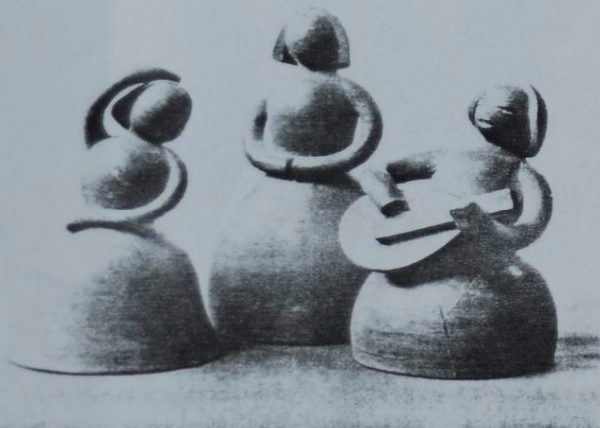
Ξεκίνησε από ένα άκρατο νατουραλισμό αλλά με την πάροδο του χρόνου με αργά αυξανόμενο ρυθμό άρχισε να προβαίνει σε αφαιρεση δηλαδή σε μια συμπύκνωση του ουσιαστικού μέσα στην πλαστική φόρμα. Η (εικ. 10) με τις τρεις φιγούρες μας φανερώνει ξεκάθαρα το γεγονός της απαρχής της νέας της τεχνοτροπίας της αφηρημένης τέχνης. Ομοίως το θαυμάσιο περιστέρι της, (εικ. 11), με τη χαρακτηριστική του στάση και η κουκουβάγια της, (εικ. 12.), μας κάνουν αυτόματα να σκεφτούμε πως μπορεί ένας μεγάλος καλλιτέχνης με πολύ απλά μέσα να μας δώσει μια

εικ. 8. Προτομή Δ. Πικιώνη τερακόττα ύψος 0,32 μ.

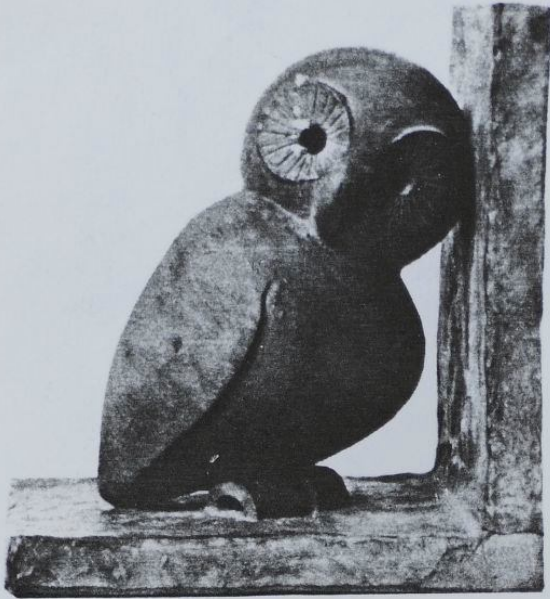
εικ. 11 Περιστέρι τερακόττα ύψος 0,09 μ.

εικ. 10 Τρεις φιγούρες τερακόττα στον τροχό, ύψος 0,15, 0,18, 0,14 μ.

εικ. 9 Προτομή Γιαπωνεζούλας τερακόττα ύψος 0,23 μ.

εικ. 12 Κουκουβάγια τερρακόττα ύψος 0,13 μ.

εικ. 14 Κόρη-στάμνα τερρακόττα ύψος 0,72 μ.

μεγάλη καλλιτεχνική συγκίνηση). Δύο στάμνες, (εικ. 13 και 14), είναι σταθμός για τη Φρόσω Ευθυμιάδη και για την ελληνική αγχειοπλαστική στο σύνολό της. Είναι κατασκευασμένες όπως όλα τα έργα της με απλή ερυθρά άργιλο που το ζεστό της χρώμα τονίζεται ακόμα περισσότερο με αργλική ερυθρά επιφανειακή βαφή. Η πρώτη έχει ύψος 0.64 μ. και η άλλη 0.72 μ. Και είναι πλασμένες η κάθε μία με ξεχωριστή μορφή που παριστά από μία κόρη-στάμνα. Έχουν εγγάρακτο το γραμμικό

διάκοσμο που συμβάλλει στην ωραιοποίηση της θαυμάσιας φόρμας τους, πλαστικής συγχρόνως τονισμένης από τα χέρια της το σκυφτό τους κεφάλι και τα ωραία τους μαλλιά να ανεμίζουν.

Μια άλλη δημιουργία της, (εικ. 15), σε καθαρά αφηρημένη τέχνη, (άργιλος που έχει μεταφερθεί σε λευκό μάρμαρο), είναι «η γυναίκα του Λωτ» που φεύγουσα από τα Γόμορα μεταβλήθηκε σε στήλη άλατος γιατί παραβαίνοντας τη Θεία απαγόρευση στράφηκε να

εικ. 15 Η γυναίκα του Λωτ ύψος 0,85 μ.

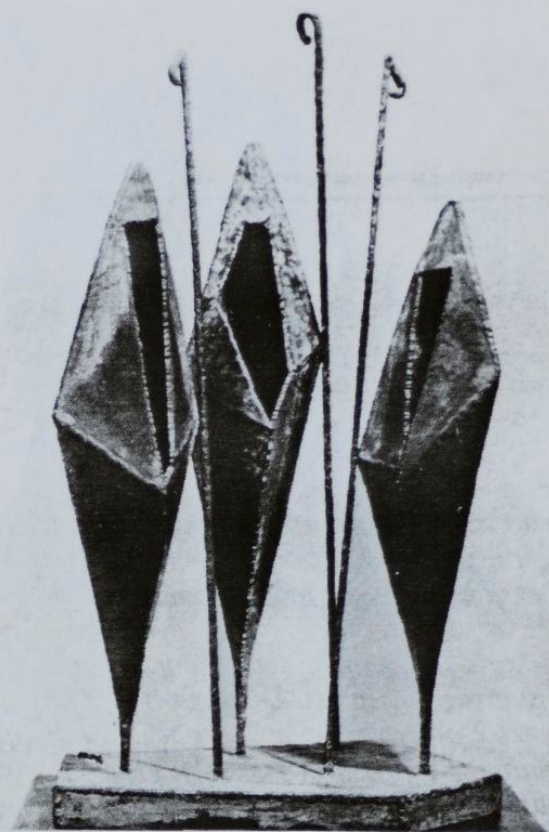
δει την καταστρεφόμενη πόλη. Ένα υπέροχο δημιούργημα αφαίρεσης αλλά και σημείο στροφής της καλλιτέχνης προς τη μεταλλοτεχνία. Διερωτώμαι κατά πόσο θα ήταν δυνατό να εξακολουθούσε να παράγει και κεραμικά δίπλα από τα μεταλλικά έργα τέχνης. Ίσως όμως η τέλεια αφαίρεση των μεταλλικών έργων που πέτυχε, να μην ήταν δυνατό να επιτευχθεί και στα κεραμικά της. Και αυτό να γίνει εμπόδιο. Τι κρίμα! Πάντως δεν είναι ένα πρωτοφανές φαινόμενο. Έχει συμβεί ανάλογο και στην αρχαία Ελλάδα με την επικράτηση του ανάγλυφου διάκοσμου. Έχω γράψει και αλλού και το επαναλαμβάνω και εδώ ... «οι καλλιτέχνες αφού κατορθώσουν να ανυψώσουν στην τελειότητα ένα τρόπο έκφρασης να τον εγκαταλείπουν καταπονημένοι ίσως από την προσπάθεια ή κουρασμένοι από το φόρτο των δαφνών της επιτυχίας τους, για να στραφούν προς νέες αναζητήσεις με νέες προσπάθειες για νέες επιτυχίες».

Σαν παράδειγμα τέτοιου έργου της Φρόσως Ευθυμιάδη θα φέρω τους τρεις «Τσοπάνηδες», (εικ. 16), που είναι από σφυρηλατημένο χάλυβα ύψος 0,54 μ. και ακόμα «τις γυναίκες στο Λούξορ», (εικ. 17), από χαλκό ύψος 0,32 μ. Πρόκειται για δύο θαυμάσια έργα αντιπροσωπευτικά της δημιουργίας αυτού του είδους.

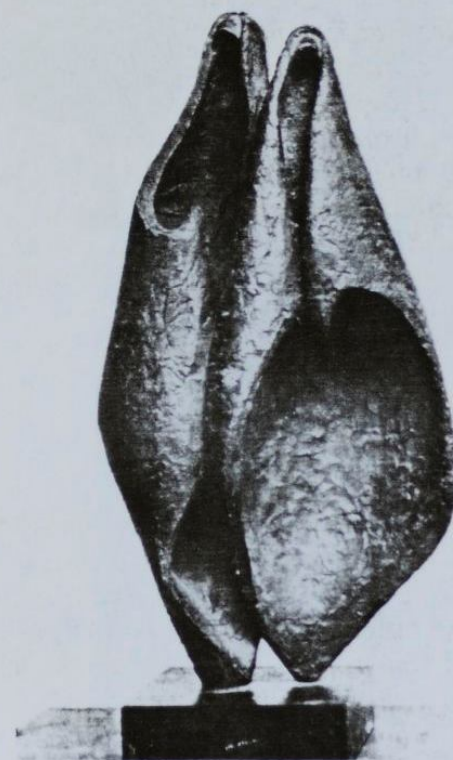
Έχει εκθέσει πολλές φορές εδώ και στο εξωτερικό και άλλες τόσες έχει βραβευτεί και αποσπάσει ενθουσιώδη σχόλια από παγκόσμια γνωστούς τεχνοκρίτες. Όπως - Ευάγ. Παπανούτσος, Γ. Μηλιάδης, Ν. Αλεξίου, Ι. Παναγιωτόπουλος, Σ. Παναγόπουλος, Gregorio Passianoff, Sasue Quesada, Dr Emile Fabre, Alfred H. Barr, Ferman Felix de Amador. Θα αναφερθώ σε μία και μόνο φράση του Σπύρου Μελά γιατί είναι τόσο πραγματική, «είναι μία δημιουργία που κάνει το παραμύθι πραγματικό και το πραγματικό παραμύθι».

Η Φρόσω Ευθυμιάδη που πρέπει να θεωρείται μαζί με τον Μ. Έλστερν, τον Μ. Μαρτζουβάνη και τον Π. Βαλσαμάκη σαν δημιουργός της νεότερης ελληνικής κεραμοπλαστικής φυσιογνωμίας στον κόσμο. Δυστυχώς έχει πάψει να συνεχίζει το ωραίο της έργο. Έχει όμως στην κατοχή της μία θαυμάσια δημιουργία. Ας φροντίσουμε για τη διατήρηση και την προβολή της.

Οι φωτογραφίες είναι από το λεύκωμα-βιβλίο με τίτλο Φρόσω Ευθυμιάδη. Η φωτογραφία της κάτω από τον τίτλο του άρθρου του Γ. Νικολακόπουλου είναι από διαφάνεια του Ι. Ιωάννου.

εικ. 16 Τσοπάνηδες σφυρηλατος χάλυψ ύψος 0,54 μ.

εικ. 17 Γυναίκες στο Λούξορ χαλκός ύψος 0,32 μ.